

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П. Котляревського**

**Оркестровий факультет
Кафедра народних інструментів України**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для проведення самостійної роботи з дисципліни

Диригування

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 025 Музичне мистецтво

Харків, 2024

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Диригування» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво. 8 с.

Рецензенти:

кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувачка кафедри народних інструментів Дніпровської академії музики Башмакова Наталія Вікторівна;

кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського Дяченко Юрій Станіславович.

Методичні рекомендації містять перелік тем та визначають тривалість самостійної роботи для їх опанування. По кожній з тем зазначені мета роботи і технологія перевірки результатів самостійної роботи. У розділі «Форми організації самостійної роботи» надано опис можливих форм роботи здобувача освіти та методичні поради щодо підвищення ефективності опанування і удосконалення практичних навичок диригування. Методичні рекомендації містять перелік актуальних рекомендованих джерел інформації.

Укладач: Андрій СТРИЛЕЦЬ, доцент кафедри народних інструментів України, доктор мистецтва, доцент

Методичні рекомендації розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної ради та Вченої ради ХНУМ, протокол № 5 від «25» березня 2024р.

1. Анотація навчальної дисципліни

Курс навчальної дисципліни «Диригування» є фундаментальним та професійно-орієнтовним у вивченні циклу фахових і практичних дисциплін здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-2 року навчання оркестрового факультету кафедри «народні інструменти України» ХНУМ імені І. П. Котляревського спеціальності № 025 «Музичне мистецтво» спеціалізації «Народні інструменти». Курс складено відповідно до освітньо-наукової програми «Музичне мистецтво» підготовки магістрів та навчального плану, згідно з вимогами Європейської кредитно-трансферної накопичувальної системи. Опанування навчальної дисципліни надає здобувачу освіти змогу оволодіти професійними навичками в диригентській діяльності та отримати додаткову професійну кваліфікацію «Диригент оркестру народних інструментів». Курс дисципліни викладається для здобувачів освіти, які попередньо вивчали дисципліни «Основи диригування» та «Диригування» протягом всього періоду підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр. Мова викладання – українська.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування комплексу професійних компетентностей для прийняття правильних самостійних рішень під час конкретної роботи (керівництво оркестром, диригування) пов'язаної зі становленням, розвитком і творчою діяльністю оркестру народних інструментів різного складу, (капели бандуристів) у реальних виробничих умовах.

Завдання дисципліни: підготувати висококваліфікованого диригента; створити теоретичне підґрунтя для його подальшої плідної професійної діяльності; продовжити процес формування особистості музиканта-організатора – виконавця і керівника колективу; забезпечити закріплення практичних навичок з технології диригування та методики роботи з оркестром під час практики; сформувати змістовний кейс диригентського концертного репертуару.

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення самостійної роботи здобувачами освіти.

2. Методичні вказівки до проведення самостійної роботи здобувачами освіти денної форми навчання

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення самостійної роботи в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані. Обсяг самостійної роботи для здобувачів денної форми навчання складає 56 години.

Тема 1. Розвиток фахових вмінь та навичок диригента

Тривалість самостійної роботи 14 годин.

Мета: удосконалення комплексу диригентських вмінь та навичок.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід опанування дисципліни «Диригування» на першому (бакалаврському) рівні освіти, поради і приклади, наведені викладачем під час роботи над музичними творами програми в аудиторії, здобувач освіти вдосконалює власний технічний арсенал – опановує нові технічні прийоми, працює над підвищенням виразності та ефективності показу, покращує навички м'язового контролю. Однією з основних форм роботи є моделювання, як акту концертної презентації твору (його фрагментів) з партитурою і напам'ять, так і процесу комунікації з виконавцями. Корисним буде диригувати перед дзеркалом, контролюючи свої дії власними очима, також, робити відеозапис і аналізувати результати. При цьому бажано, щоб у віддзеркалення (об'єктив) попадав диригент у весь зріст, а не тільки його руки. Таким чином можна переглянути не тільки мануальну аплікатуру і техніку її застосування, а й диригентську поставу цілком, вираз обличчя, відчути емоційну сферу образної трансляції.

Доречним буде перегляд доступних відео, де над аналогічним твором працюють відомі диригенти, з подальшим обговоренням отриманого досвіду з викладачем у класі. Перспективним завданням є спроможність здобувача освіти самостійно готувати певні власні аплікатурні рішення і презентувати їх під час індивідуального уроку.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в аудиторії здобувач освіти демонструє покращення: техніки диригування, розуміння змісту музики та активну емоційно-артистичну подачу звучного тексту. Рекомендується здійснити відеофіксацію презентації твору (або його розділу, залежно від того якими були обсяги завдання) для подальшого обговорення і адекватного оцінювання.

Підсумкова перевірка і оцінювання результатів роботи відбувається під час заліку.

Тема 2. Індивідуалізація диригентської техніки.

Тривалість самостійної роботи 14 годин.

Мета: підкреслити особистісні творчі риси шляхом формування «індивідуального обличчя» у диригентській техніці здобувача освіти, напрацювати комплекс навичок роботи з солістами.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на поради і побажання викладача та досвід власної роботи з концертмейстерами (оркестром), здобувач освіти шліфує власні навички диригування. Для збільшення ефективності такої роботи доречним буде застосування пристроїв для відеозапису. Самостійний перегляд відео дає змогу провести ретельний

аналіз власних досягнень, концентруючись на тих, які є найбільш зручними для нього, що природньо виникають в площині диригентської техніки як особиста мануальна м'язово-моторна реакція на звучання певного музичного твору. Такі прояви індивідуальності є максимально широкими, емоційними, а тому привертають увагу, що посилює їх дієвість. Пошук нових засобів виразності слід вести саме в цьому напрямку.

В процесі самостійної роботи здобувач освіти аналізує і опрацьовує настанови викладача щодо ґрунтовних особливостей роботи диригента з оркестровим акомпанементом. Моделювання виконання такого твору у всіх деталях є найбільш дієвим для формування, удосконалення і закріплення відповідних навичок. Серед іншого, здобувачу освіти потрібно добре розрізняти партію оркестру і соліста на рівні слухових уявлень. Для напрацювання такої навички слід ретельно попрацювати з партитурою. Доцільним буде перегляд відео, на яких відомі диригенти працюють з солістами, ознайомитися з літературою, яка розкриває відповідну тематику, відвідати концерти і репетиції професійних колективів.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в аудиторії здобувач освіти демонструє власні надбання у техніці диригування та диригентській аплікатурі з акцентом на його творче «Я». Виконуючи оркестровий акомпанемент, молодий диригент не втручається у виконавську інтерпретацію соліста і не диригує ним, створює акустично комфортні умови для звучання сольної партії, швидко і дієво корегує звучання оркестру, що акомпанує, терміново відкликається на творчі прагнення соліста.

Підсумкова перевірка і оцінювання результатів роботи відбувається під час заліку.

Тема 3. Диригентські засоби реалізації художнього задуму.

Тривалість самостійної роботи 14 годин.

Мета: удосконалення вмінь визначення і застосування слухних диригентських засобів практичної реалізації художнього змісту, напрацювання навичок варіювати диригентську аплікатуру відповідно до творчих завдань.

Форма організації самостійної роботи: під час роботи над музичними творами програми в аудиторії проводиться всебічний аналіз арсеналу доступних диригенту засобів реалізації художнього змісту музичного твору. Самостійна робота спрямовується на удосконалення практики фактичного застосування означених навичок. Викладач пропонує здобувачу освіти приклади, як один і той же фрагмент музичного твору може бути продириговано за допомогою кількох різних аплікатурних варіантів. Зміст самостійної роботи полягає у формуванні професійної навички застосування варіативної аплікатури, вмінні швидко віднаходити відмінні засоби диригентської виразності відповідно до творчих

завдань. Здобувач освіти моделює застосування різних аплікатурних варіантів для одного і того ж фрагменту музичного твору, акцентуючи певні виконавські компоненти. На цьому етапі допустимо випробовувати технічні прийоми під аудіо супровід, зроблений під час індивідуального заняття в класі або доступний в інтернет мережі. Час від часу доречно робити відеозаписи і самостійно аналізувати отримані результати. Таким чином відбувається селекція технічних прийомів.

Ще один важливий напрямок роботи полягає в інтелектуальному опануванні переліку виконавських компонентів, що дозволяють створити адекватну інтерпретацію, та формуванні комплексу фахових навичок, спрямованих на розкриття варіативного потенціалу музичного твору. Перспективним завданням є вміння проаналізувати можливі інтерпретаційні варіанти та практично корегувати власну інтерпретацію, залежно до концертної ситуації, здійснити термінові зміни у вже існуючу виконавську концепцію музичного твору виключно засобами мануальної техніки. Доречним є використання будь яких відео і аудіо джерел, що дозволяють робити порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій різних відомих диригентів, та аналіз їх засобів впливу на виконавців.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в класі здобувач освіти: презентує вдалу виконавську інтерпретацію; демонструє розуміння всього переліку чинників, які впливають на її адекватність; здатен аргументовано обґрунтувати власну інтерпретацію. Молодий диригент вільно варіює диригентську аплікатуру, миттєво добираючи дієві технічні засоби для вирішення конкретних творчих завдань, здатен терміново корегувати власну інтерпретацію виключно засобами диригентської комунікації з виконавцями.

Підсумкова перевірка і оцінювання результатів роботи відбувається під час заліку.

Тема 4. Напрацювання досконалої диригентської техніки.

Тривалість самостійної роботи 14 годин.

Мета: удосконалення виконавської майстерності диригента до рівня професійного фахівця.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на досвід практичної роботи над творами музичної програми в навчальній аудиторії і з оркестром, рекомендації та особистий показ викладача, здобувач освіти удосконалює власні навички з техніки диригування, опановуючи найбільш рельєфні, інформативні і ефективні варіанти диригентської аплікатури. На цьому етапі опанування дисципліни «диригентською мовою» висловлюються найглибші і найбільш витончені творчі інтенції. Самовдосконалюючись, молодий диригент повинен відчувати впевненість у своїй фаховій компетентності. Це абсолютно необхідно для

вдалої комунікації з колективом оркестру. Корисним є перегляд відео, на яких зафіксовано найкращі зразки проявів диригентського мистецтва відвідання концертів і репетицій професійних колективів.

Самостійна робота орієнтована на практику репетиційного процесу з оркестром. Здобувач освіти самостійно: моделює виробничі ситуації, пов'язані з організацією роботи такого чисельного творчого колективу як оркестр; аналізує власний досвід практики з оркестром та інформацію з рекомендованих джерел; вчиться прогнозуванню в системі дія-наслідки на рівні комунікації диригента і оркестру (оркестрантів), вибудовує схеми власної поведінки відповідно до етики і психології творчого спілкування. В процесі самостійної роботи моделюється акт публічного виступу в усіх можливих аспектах діяльнісної комунікації. Відео фіксація корисна на всіх етапах. Аналіз відеоматеріалів дозволяє робити адекватні висновки і корегувати власні дії відповідним чином.

Перевірка результатів роботи: під час занять в аудиторії, репетицій з оркестром, концертного виступу здобувач освіти демонструє сформований комплекс диригентських компетенцій та його практичне втілення.

Підсумкова перевірка і оцінювання результатів роботи відбувається під час екзамену.

3. Методичні вказівки до проведення самостійної роботи здобувачами освіти заочної форми навчання

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення самостійної роботи в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані. Обсяг самостійної роботи для здобувачів заочної форми навчання складає 96 години.

Теми та мета самостійної роботи для здобувачів освіти денної і заочної форми навчання повністю ідентичні. Форма організації роботи теж збігається, деякі відмінності пов'язані зі збільшеною її тривалістю. Замість 14 годин самостійної роботи на кожну тему у денної форми навчання, здобувач освіти заочної форми має 24. Таким чином, стисла робота з викладачем і концертмейстерами під час індивідуальних занять передбачає ґрунтовну самостійну роботу здобувача освіти.

Відмінності у перевірці результатів роботи полягають у формах презентації досягнень. Здобувач освіти заочної форми навчання, окрім демонстрації навичок диригування під час заняття в аудиторії (оркестровій репетиції), може додавати відеозаписи його практичної роботи з колективом (оркестром, капелою, чисельним ансамблем) поза університетом, де він працює в якості диригента (керівника). Досвід практичної роботи є надзвичайно корисним для завершення формування комплексу диригентських компетенцій молодого фахівця.

4. Рекомендовані джерела

1. Горбаль Я. (2019). Комунікативні аспекти діяльності диригента. *Науковий вісник Одеської держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової*. 28 (2), 106–117.
<https://doi.org/10.31723/2524-0447-2019-28-2.9>
2. Кириленко Я. О. (2020). *Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки*. НМЦВД Київського університету імені Бориса Грінченка.
3. Лошков Ю. І. (2002). *Володимир Андрійович Комаренко*. Харківська державна академія культури.
4. Макаренко Г. (2007). Творчість диригента: естетична цінність гармонії. *Київське музикознавство : зб. ст. Нац. муз. акад. України імені П. І. Чайковського*, (23), 160–170.
5. Мурза С. А. (2021). *Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен : компаративно-технологічний підхід*. [Автореф. дис. канд. мистецтвознавства Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової].
6. Мурза С. А. (2019). Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу. *Науковий вісник Одеської держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової*, 29 (1), 42–51.
<https://music-art-and-culture.com/index.php/music-art-and-culture-journal/article/view/470/852>
7. Ракочі В. О. (2020). *Оркестр у музичному просторі Європи XVII-XXI століть. Витоки. Трансформації. Концепції*. КМММ імені Р. М. Глієра. ПП Лисенко М. М..
8. Стрілець А. М. (2021). Теоретичні засади виховання диригента оркестру народних інструментів. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П.Котляревського*, 61, 26–49.
<https://intermusic.kh.ua/vypusk61.pdf>
9. Стрілець А. М. (2021). Формування оригінального репертуару для оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П. Котляревського як історична місія Харківських композиторів (1950-1960). *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського*, 60, 216–238.
<https://intermusic.kh.ua/vypusk60.pdf>

Додаткові джерела інформації

1. [Adenot, P. \(2015\) The orchestra conductor. *Transposition* \[Online\], 5 | 2015, Online since 22 November 2015, connection on 30 July 2019.](#)

DOI : 10.4000/transposition.1296

<http://journals.openedition.org/transposition/1296>

2. [Biasutti, M. \(2013\). Orchestra rehearsal strategies: Conductor and performer views. *Musicae Scientiae*. 17\(1\), 57–71.](#)

DOI: 10.1177/1029864912467634

<https://www.researchgate.net/publication/258173330>